

ПРОЦЕНА И УПРАВЉАЊЕ РИЗИЦИМА У ОСИГУРАВАЈУЋИМ ДРУШТВИМА

RISK ASSESSMENT AND MANAGEMENT IN INSURANCE COMPANIES

Јелена Ђулибрк, Факултет техничких наука, Нови Сад

Област – ИНДУСТРИЈСКИ МЕНАѢМЕНТ

Кратак садржај – Адекватно управљање ризицима од кључног је значаја за успешно пословање сваког осигуравајућег друштва. То је и управо суштина Директиве Солвентност II, према којој се од осигуравајућих друштава тражи правилна процена и квантификовање свих врста ризика којима су изложени у обављању своје делатности а самим тим и ефикасније управљање истим.

Кључне речи: Управљање ризицима, Солвентност II

Abstract – Adequate risk management is essential for a successful business of each insurance company. This is precisely the essence of the Solvency II Directive, according to which from insurance companies asking for proper assessment and quantification of all types of risk to which they are exposed in the conduct of its activities, and therefore more efficient management of the same.

Keywords: Risk management, Solvency II

1. УВОД

Обзиром да је у Републици Србији у току процес припреме за пуну имплементацију нових режима регулације тржишта осигурања и контроле пословања осигуравајућих друштава и то у складу са Директивом Солвентност II (*Directive 2009/138/EC of the European Parliament and of the Council on taking-up and pursuit of the business of Insurance and Reinsurance*), примена међународних стандарда и принципа пословања у делу управљања ризиком је добила посебно на значају.

Недовољно дефинисана и обрађивана област примене управљања ризицима у пракси на тржишту осигурања у Републици Србији, довела је до потребе за овим истраживањем. Осигуравајућа друштва која имају већински страни капитал већ добијају помоћ из својих централа из Европске Уније али зато мања осигуравајућа друштва и она са већинским домаћим капиталом треба што пре да се спреме, оспособе своје кадрове и прилагоде свој информациони систем за могућност потпуне имплементације Директиве Солвентност II. Такође, свако осигуравајуће друштво је специфично па и методе и модели управљања ризицима морају бити прилагођени истом.

НАПОМЕНА:

Овај рад проистекао је из мастер рада чији је ментор био др Ђорђе Ђосиф, ванр. проф.

Због тога би допринос овог рада био у унапређењу и различитој могућности примене процене и управљања ризиком као и приказу могућих начина спровођења процеса прилагођавања новој регулативи Европске Уније који су специфични сваком друштву за осигурање.

У овом тренутку је настала потреба да се прикаже како се адекватним активностима може постићи успешно управљање ризицима а самим тим и већа контрола и транспарентност тржишта осигурања као и већа сигурност осигураника по питању исплате одштетних захтева и по питању заштите од ризика настанка несолвентних осигуравајућих друштава.

2. ОСИГУРАЊЕ И РИЗИК

Иако појам ризика има различита значења с обзиром из ког угла се посматра, ризик је пре свега, стање неизвесности и он представља будући неизвестан догађај, чијим остварењем може настати штета или корист [1]. За различите врсте осигурања су везани и различити ризици. Што је процењени ризик већи то је и већа могућност да настане осигурани случај. Једно осигуравајуће друштво може да се заштити од превеликог ризика путем саосигурања и реосигурања али ће заштита бити боља ако се прво добро дефинише и процени ризик и ако се као таквим њиме може управљати.

Задатак индустрије осигурања и основа пословања је заштита од ризика. Осигуравајућа друштва су та која прихватају ризик осигураника и за то наплаћују одређени износ премије. Развојем друштва и ризици су еволуирали па се осигуравајућа друштва данас срећу са великим изазовом јер ризици имају вишедимензионални карактер.

У процесу управљања ризиком најважније је да осигуравајуће друштво одреди сопствени капацитет за ношење ризика као и да добро разуме опасности које се јављају приликом обављања делатности. Идентификација опасности, анализа ризика као и процена ризика су активности на основу којих осигуравајуће друштво одређује вероватноћу да ће се ризик догодити као и његов интензитет у случају да се догоди. На основу добијених резултата доноси се одлука како ће се са ризиком даље поступати.

Како би једно осигуравајуће друштво успешно и сигурно пословало, једна од веома битних активности је правилно и рационално управљање ризицима који су утичу за његово пословање. Осигуравајућа друштва која желе да буду успешна требало би да свакодневно уче како да правилно управљају ризицима,

контролишући их и тиме обезбеђујући сигурније пословање за себе уз истовремену заштиту осигураника од последица наступања штетних догађаја.

3. ОД СОЛВЕНТНОСТИ I ДО СОЛВЕНТНОСТИ II

Основни циљ успостављања контроле солвентности било је омогућавање надзорним органима да на време детектују проблеме у пословању осигуравајућег друштва и на тај начин обезбеде већу заштиту осигураника.

До увођења нове Директиве Солвентност II је дошло из разлога што Солвентност I, која је настала у седмдесетим годинама двадесетог века, није довољно била заснована на ризику и није подстицала осигураваче да боље управљају истим. Такође, веома мало пажње је било посвећено квалитативном аспекту надзора и супервизије, није постојао рани сигнал упозорења за регулатора на основу ризика, нити је подстицао развој и напредак у области рачуноводства и актуарске науке.

Директива Солвентност I је показала доста недостатака због којих је велики број осигуравајућих друштава из Европске Уније исказало мањи ниво капитала од захтеваног па су самим тим биле подвргнуте детаљним мерама надзора а одређеном броју истих је чак и одузета дозвола за рад.

Из горе наведених разлога, било је потребно да се после тридесет година модернизује регулаторни оквир у сектору осигурања. Због промењеног окружења на финансијском тржишту и тржишту осигурања морало се одреговати што пре, и то пре него што дође до слома тржишта под Директивом Солвентност I. Морала се увести ефикаснија алокација капитала која би дозволила осигуравачима да преузму више ризика и да се више ангажују како би доносили одлуке засноване на процени преузетих и осталих ризика [2]. Главни циљеви који су се желели постићи изразом и увођењем нове Директиве су били побољшање заштите осигураника и финансијске стабилности целог тржишта, унапређење конкурентности европских осигуравача, будућа боља регулатива и максимална хармонизација тржишта.

Начини на које је планирно да се ово постигне су били успостава таквог режима где ће захтевани капитал бити осетљив на ризике па ће се самим тим и подстицати и награђивати добро управљање ризицима. Потребно је, такође, било повећати одговорност управе по питању вођења пословања друштава, као и створити окружење у коме ће постојати стална сарадња између надзорног органа и надзираних друштава.

Пројекат увођења Солвентности II је покретнут 1999. године од стране Европске комисије са циљем да се преиспита оквир за супервизију осигуравајућих компанија и да се усагласи са сличним, регулаторним оквиром за банке унутар земаља чланица ЕУ. 2001. године постављени су основни циљеви Солвентности II и то унутар „оквира за консултације о Солвентности II“ који је објављен након што су обављене консултације са земљама чланицама.

Осигуравајућа друштва су била суочена са два изазова. Први је био тај да морају обезбедити потпуну усклађеност са Директивом а са друге стране, нудиле су им се нове пословне и финансијске прилике које је доносило ново регулаторно окружење.

Сложеност и важност тада нове регулативе захтевала је реаговање у кратком року тј. препознати и у правој мери искористити нове стратешке прилике. Ако се посматрало на дужи рок, квалитетно постављање циљева пословања и успешна примена правих метода управљања ризицима, требало је да омогући велики корак напред.

Основни циљ Солвентности II је заштита осигураника и корисника услуга осигурања. Солвентност I је гарантовала одређени степен заштите осигураника али није била ефикасна у случају када дође до пада капитала испод потребног нивоа тј. није постојао систем за правовремена упозорења на могући проблем. Намера регулатора приликом доношења Солвентности II је да се обезбеди виши ниво хармонизације у погледу заштите осигураника и то кроз капиталне захтеве који би обезбедили ранији систем упозорења уколико дође до умањења нивоа солвентности испод захтеване.

Било је потребно око 15 година и 6 квантитативних студија утицаја да се развије и усвоји концепт Солвентности II. Иако ово делује као дугачак период, не би требало заборавити да је увођење режима обрачуна солвентног капитала заснованог и осетљивог на ризике била једна од највећих промена у регулативи индустрије осигурања у протеклих тридесет година. Активно учешће великог броја стручњака из ове области кроз процес развијања концепта је помогло да прелазак са Солвентности I на Солвентност II прође што боље. Нови концепт је повезао ризик и капитал и води професионалнијем вођењу послова унутар сектора осигурања.

4. ДИРЕКТИВА СОЛВЕНТНОСТ II

Европско тржиште осигурања било је принуђено на одређене реформе и прилагођавања обзиром да су резултати већине истраживања узрока гашења и ликвидације осигуравајућих компанија показали да је најчешћи узрок лоше управљање ризиком. 01. јануара 2016. године, усвојен је нови регулаторни оквир за индустрију осигурања у Европској Унији – Директива Солвентност II. То је побољшани али потпуно нови регулаторни оквир солвентности осигуравајућих компанија заснован на ризику. Он настоји да алоцира капитал тамо где су ризици односно да успостави бољу повезаност између структуре капитала и специфичног профила ризика осигуравајуће компаније.

Циљ Солвентности II није да повећа укупан ниво капитала у сектору осигурања већ да успостави ефикаснију расподелу расположивог капитала у односу на постојеће стање као и да успостави високе стандарде за управљање ризицима. Директива промовише такав приступ који нам говори да, што је боље управљање ризицима, компаније су у обавези да држе мањи износ капитала. За неке осигуравајуће компаније увођење Директиве значило је и повећање зах-

тева за капиталом и приморало их да своје пословање у потпуности базирају на управљању ризицима. Али зато, осигуравачима који управљају ризицима на прави начин је дозвољено да држе мање износе капитала. Поред наведеног, основног циља Директиве, остали циљеви су усмерени на повећање нивоа тржишне конкуренције, затим на транспарентност пословања, јачање поверења осигураника у осигуравајућа друштва, усклађивања надзора за све осигураваче као и на повећање стабилности у сектору осигурања и укупном финансијском сектору.

Добра страна Директиве, ако се имплементира на прави начин, је већа финансијска стабилност осигуравајућих друштава, боља транспарентност пословања и повећана заштита корисника услуга осигурања. Такође, супервизори могу да остваре бољи надзор над пословањем осигуравача и могу да спроведу право-времене акције како не би дошло до несолвентности компанија. Очекивано је и да нова регулатива повећа отпорност осигуравача на ефекте финансијске кризе која је у време развоја Директиве погодила тржиште Европске Уније.

Нова правила су донела и одређене почетне проблеме са којима су се суочавала осигуравајућа друштва. Повећан је ниво укупног капитала који је индустрија осигурања морала да одржава а такође је и испуњавање захтева везаних за увођење комплексног регулаторног оквира проузроковало веома високе почетне трошкове имплементације, како за осигуравајућа друштва, тако и за супервизоре. Посебан притисак је извршен на мала и средња друштва у Европској Унији. Њима је повећан и већ постојећи притисак конкуренције а већим групама, које су већ имале успостављене одређене системе засноване на ризику, Директива је донела одређене конкурентске предности јер нису имали значајно повећане трошкове времена и улагања новчаних средстава ради имплементације исте.

5. ТРЕНУТНО СТАЊЕ НИВОА ИМПЛЕМЕНТАЦИЈЕ ДИРЕКТИВЕ СОЛВЕНТОСТ II У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Током развоја и пре пуне примене Директиве у Европској унији, спроведена су бројна истраживања о спремности осигуравајућих компанија да потпуно имплементирају све регулаторне захтеве Директиве. Она су показала да многе компаније које послују на европском тржишту осигурања нису спремне за потпуну имплементацију Солвентности II. У поређењу са европским сектором осигурања, сектор осигурања у Републици Србији је много мање развијен па се самим тим намеће чињеница да ће усвајање европских регулаторних прописа бити тешко, посебно за мања осигуравајућа друштва.

Већина осигуравајућих друштава у Републици Србији нема ни адекватне процесе ни адекватне инструменте како би испунила све захтеве регулативе, што значи да ће бити потребна потпуна реорганизација целокупног пословања јер Солвентност II захтева коришћење разрађеног оквира за управљање ризицима на нивоу целог друштва. Потребно је увести промене у

свим секторима друштва и то промене начина њиховог рада који треба да буде прилагођен ефикасном оквиру управљања ризицима а у складу са својственошћима тог друштва са посебним нагласком на прилагођавање функција управљања ризицима, финансијског сектора, интерне ревизије и актуарске функције. Пре свега, потребно је почети од едукације постојећих запослених или запошљавања нових стручњака у датој области који ће помоћи при овој транзицији.

Као значајан изазов за осигуравајућа друштва Србије појављује се питање квалитета података, начина управљања подацима као и недостатка потребних историјских података. Лош квалитет података као и неодговарајући информациони системи представљају велики проблем. Друштва морају што пре почети, уколико већ нису, са развојем информационог система и система чувања података како би могли на прави начин проценити имовину и обавезе по тржишним вредностима, израчунати потребни солвентни капитал заснован на ризицима и на крају успоставити ефикасан систем за управљање ризицима. Све ово изискује велика новчана улагања и значајан финансијски трошак али, гледајући дугорочније, требало би да омогући добијање правовремених, тачних и поузданих информација и података који су потребни за правилно доношење одлука узимајући у обзир профил ризика осигуравајућег друштва као и лакши и бржи обрачун солвентног капитала.

У току процеса имплементације Директиве Солвентност II осигуравачи ће морати да покажу снажну праксу управљања ризицима која се прожима кроз целокупан процес доношења одлука на вишим управљачким нивоима. Израчунавање капиталних захтева за обезбеђење солвентности захтева комплексне обрачуне, стрес тестове и финансијске и актуарске моделе. Имплементација ће захтевати од осигуравача да ојачају своје процесе и моделе за управљање ризиком. Такође, мораће и да направе значајне измене у вези са финансијским системом односно да припреме своје финансијске извештаје у складу са принципом фер вредности, као и да се припреме за додатно обелодањивање везано за финансијске извештаје, мере ризика и обрачуне капитала.

Имплементација Директиве Солвентност II на тржишту осигурања у Републици Србији представља велики изазов, нарочито када се има у виду национална стратегија усклађивања са европским законодавством која предвиђа много краће рокове за имплементацију него што је то био случај у Европској Унији. Домаћа осигуравајућа друштва би требало да детаљно прате развој догађаја и да се адекватно припреме за будуће изазове, јер као што је то случај са сваком другом значајном променом финансијског извештавања или регулаторног оквира, потребно је доста времена да се прикупе одговарајући историјски подаци, успоставе одговарајуће базе података и поступци анализе, као и да се утврде утицаји таквих измена.

6. СОПСТВЕНА ПРОЦЕНА РИЗИКА И СОЛВЕНТНОСТИ - ORSA

Домаћом регулативом још увек није имплементиран први стуб концепта Солвентност II, односно не постоји обавеза осигуравајућих друштава да претходно изврше квантификацију ризика. Сопствена процена ризика и солвентности је обухваћена другим (квалитативним) стубом кроз ORSA процес који је имплементиран у наше законодавство и то кроз Одлуку о систему управљања у друштву за осигурање/реосигурање Народне банке Србије (Службени гласник РС, бр. 51/2015 и 29/2018). Потреба за овим процесом проистиче из чињенице да поједини ризици нису обухваћени првим стубом. ORSA процес треба схватити као инструмент који може унапредити управљање ризицима у циљу јачања солвентности како појединачних осигуравајућих друштава тако и целокупног тржишта осигурања а не само као додатни захтев надзорног органа и регулатора.

Главни циљ Сопствене процене ризика и солвентности је антиципативни приказ ризика, при чему се узимају у обзир стратешки и финансијски циљеви друштва и циљеви у погледу ризика утврђени у пословној стратегији као и ограничења ризика која су утврђена у стратегији управљања ризицима. На тај начин осигуравајуће друштво добија свеобухватан преглед постојећих ризика уз помоћ којег врши избор и примену адекватних и економичних мера којима ће смањити или елиминисати ризике [3].

Због свега горе изнетог, ORSA процес употпуњује оцену адекватности капитала осигуравајућег друштва заједно са квантитативним захтевима који су садржани у првом стубу Директиве и то кроз ризике, захтевајући од друштва да уважи све додатне ризике којима су изложени а који се не могу квантификовати.

Ако се целокупни ORSA процес спроводи ефективно он може да обогати информациону основу стратешког планирања осигуравача, може да допринесе бољем развоју свести о ризицима и ризичном профилу друштва и може да подигне кредитбилитет осигуравајућег друштва код надзорног органа. Зато, да би се све предности овог процеса искористиле веома је важно да ORSA процес буде схваћен као инструмент који може унапредити целокупно управљање ризицима друштва а све то у циљу јачања његове солвентности као и јачања стабилности целокупног тржишта осигурања. Из тих разлога, ORSA никако не треба да буде схваћена само као додатни захтев регулаторног органа.

Постоји читав низ различитих начина како осигуравајуће друштво може да спроведе процес сопствене процене ризика и солвентности и то почев од најједноставнијих стрес-тестова који могу послужити за одређивање потреба за капиталом све до захтевних стохастичких моделирања који се могу користити за већа и сложенија друштва која поседују веће портфеле. Али најбитније је, прилагодити ORSA процес конкретном осигуравајућем друштву и његовим специфичностима.

7. ЗАКЉУЧАК

На тржишту осигурања у Републици Србији, за испуњавање свих регулаторних захтева Директиве Солвентност II биће потребан дужи временски период уз коришћење потпуно нових знања, методологије, података и прорачуна а уз то ће бити потребна и велика иницијална новчана улагања која одређена осигуравајућа друштва не могу или нису спремна да инвестирају.

Народна банка Србије је показала спремност за сарадњу са индустријом осигурања а све то у циљу лакше имплементације савремених европских тековина у области осигурања у Републици Србији, постизања боље регулисаности области као и веће заштите осигураника и свих заинтересованих страна. Одржани су састанци представника индустрије осигурања са представницима Народне банке Србије и постигнут је договор о сарадњи на обострану корист како би се разменила искуства. Планиране су, одржане и одржаће се заједничке радионице како би овај процес лакше текао и како би се имала реалнија слика процене стања сектора осигурања. Републике Србије и утврдили даљи правци рада. Осигуравајућа друштва са већинским страним капиталом имала су већ искуства у вези управљања ризицима у складу са Директивом као и помоћ из својих матичних филијала из Европске Уније али мања осигуравајућа друштва и друштва са већинским домаћим капиталом су се суочила са потпуним неискуством у овој области као и са недостатком капацитета. Ове радионице ће итекако помоћи у бољем спровођењу имплементације Директиве нарочито за мања друштва као и решити одређене недоумице у вези исте.

Сва осигуравајућа/реосигуравајућа друштва која послују у Републици Србији а посебно она са домаћим капиталом морају да буду спремна да омогуће потпуну имплементацију Директиве оног момента када сви њени захтеви буду имплементирани у законодавство и буду обавезни за пословање на домаћем тржишту. Последње информације нам говоре да Народна банка Србије планира да за почетак важења новог регулаторног оквира у складу са захтевима Директиве Солвентност II за индустрију осигурања у Републици Србији буде 01.01.2023. године.

8. ЛИТЕРАТУРА

- [1] Шулејић, П., *Право осигурања*. Досије. Београд, 2005.
- [2] Van Hulle, K. *From Solvency I to Solvency II*. Serbia Insurance Days. Arandelovac. 2017.
- [3] EIOPA, Guidelines on ORSA – Смјернице о процени властитих ризика и солвентности EIOPA – BOS- 14/259 HR

Кратка биографија:

Јелена Ћулибрк рођена је 1983. године у Новом Саду. Дипломирала је на Економском факултету Суботица 2007. године. Запослена је у осигуравајућем друштву од 2008. године, тренутно на позицији Стручни сарадник за управљање ризицима и контролу усклађености пословања. Мастер рад на Факултету техничких наука одбранила је 2018. године.